

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/46968>

Please be advised that this information was generated on 2020-12-04 and may be subject to change.

De overgang van school naar werk in Europa: dilemma's voor het beleid

Jacques van Hoof

Deze bijdrage richt zich op de integratie van jongeren op de arbeidsmarkt in de diverse landen van de Europese Unie en het beleid dat op de bevordering ervan gericht is. Uiteraard zijn er grote verschillen in het beleid dat deze landen met betrekking tot de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en de jeugdwerkloosheid voeren. Verschillen die er niet kleiner op zijn geworden door de toetreding van 10 nieuwe EU leden in 2004. Het gaat mij in deze bijdrage niet om het analyseren van deze verschillen, maar vooral om het schetsen van enkele dilemma's waarmee alle landen in de een of andere vorm worden geconfronteerd. Ik baseer me daarbij op een recent verschenen studie: Youth in Europe: Labour Markets and Citizenship (Bradley & Van Hoof 2005), die betrekking heeft op de 15 "oude" EU landen, aangevuld met Hongarije en Slovenië. Als centrale oorzaak van problemen komt naar voren dat de risico's voor jongeren bij de overgang van school naar werk vrijwel overal zijn toegenomen, maar dat zij steeds minder aanspraak kunnen maken op steun vanuit het sociaalzekerheidsbeleid.

Veranderingen op de arbeidsmarkt en in de levensloop.

In de discussie over de problematische kanten van de integratie van jongeren op de arbeidsmarkt krijgt de jeugdwerkloosheid bij politici, burgers én onderzoekers verreweg de meeste aandacht. Dat is ook niet zo vreemd, want met name de langdurige werkloosheid vormt een direct bedreiging voor een succesvolle integratie in het arbeidsbestel en dientengevolge in de samenleving als geheel. Allerlei hoogst onwenselijk verschijnselen (druggebruik, jeugdcriminaliteit, extremisme en racisme, politieke onverschilligheid) worden daarmee in verband gebracht. Dan is het verontrustend dat de jeugdwerkloosheid in de EU landen in 2003 (een relatief gunstig jaar) varieerde van 7% tot 30% en dat in 2002 25% van alle jeugdige werklozen in de (toenmalige) EU langer dan 1 jaar zonder werk zat (opnieuw met grote verschillen tussen landen). Dat laatste betekent dus dat maar liefst een kwart van de jeugdige werklozen in Europa bedreigd wordt door marginalisering.

Toch is dit niet het enige probleem dat de arbeidsmarkt van jongeren kenmerkt. Weliswaar lijken jongeren het demografische tij mee te hebben en zorgt de toenemende onderwijsdeelname voor een inperking van het aanbod van jongeren op de arbeidsmarkt, maar de ontwikkeling van de werkgelegenheid van jongeren is niet onverdeeld gunstig (zie bijv. Salverda 2004 voor ons land). Een belangrijke oorzaak is dat veel van de traditionele werkgelegenheid voor 'wer-

kende jongeren' (banen in de industriële sector waarvoor weinig scholing vereist is) verdwenen is. De banen die daarvoor in de dienstverlenende sector in de plaats gekomen zijn, hebben vaak het karakter van flexibele deeltijdbanen. Dat betekent dat laagopgeleide jongeren in toenemende mate concurrentie ondervinden van herintredende vrouwen én van hun hoger opgeleide leeftijdsgenoten, voor wie het werk niet meer dan een 'baantje' is. Mede door deze verschuivingen in de werkgelegenheid kan worden vastgesteld dat de ontwikkeling in de richting van flexibele arbeidscontracten vooral de jeugdige werknemers treft, die overal in Europa oververtegenwoordigd zijn in wat zo treffend "précaire" werkgelegenheid wordt genoemd. Voeg daarbij de lage jeugdlonen die in vele Europese landen bestaan en het zal duidelijk zijn dat ook de inkomenspositie van veel jongeren niet erg florissant is. In elk geval wordt zelfs in de landen die zich in het verleden kenmerkten door een goede positie van jongeren (zoals de Scandinavische landen) thans vaker geconstateerd dat het inkomen dat jongeren binnenkrijgen (hetzij uit werk, hetzij uit een uitkering) niet langer voldoende is om een zelfstandig bestaan op te bouwen.

De overgang van school naar werk is een essentieel onderdeel van de overgang van jeugd naar volwassenheid. Dit is het traditionele domein van de jeugdonderzoekers. Hun perspectief is te zien als een aanvulling op dat van het arbeidsmarktonderzoek en werpt meer licht op de problemen die jongeren ondervinden bij hun integra-

tie in het arbeidsbestel (zie in Nederland bijv het werk van Du Bois-Reymond en op Europees niveau Walther en Stauber 2002). Jeugdonderzoekers leggen de nadruk op twee nauw verbonden ontwikkelingen. In de eerste plaats de verlenging van de jeugdfase. Die is onder meer het gevolg van de langere onderwijsdeelname. Deze leidt er toe dat stappen in de levensloop die voorheen min of meer tegelijkertijd gezet werden: voltooiing van de opleiding, intrede op de arbeidsmarkt, uit huis gaan, gaan samenwonen, trouwen, gezinsvorming nu uit elkaar getrokken zijn en niet langer in een vaste volgorde worden genomen. Daardoor krijgen ten tweede de trajecten die jongeren naar de volwassenheid volgen een steeds grilliger verloop. Studerende jongeren trekken het huis uit, maar komen vaak na enige tijd weer bij hun ouders bivakkeren, omdat het moeilijk is goede woonruimte te vinden, hun vriend of vriendin hen eruit heeft gezet, of omdat hun financiële bronnen om zelfstandig te wonen tijdelijk opdrogen. Een voortijdig schoolverlater gaat een tijdje werken, om daarna al dan niet na een periode van werkloosheid zijn/haar opleiding weer op te nemen, in combinatie met een ‘baantje’. Zo zijn er veel voorbeelden te geven van wat door de genoemde auteurs jojo trajecten worden genoemd (“jyojoisering van de jeugdige levensloop” heet het bij Walther en Strauber). Zoals het laatste voorbeeld al aangeeft worden die ook steeds normaler bij de overgang van school naar werk

Kansen én risico's, winnaars én verliezers

Het punt is nu dat deze ontwikkelingen nieuwe kansen creëren, maar ook nieuwe risico's. Om dat te illustreren gebruik ik een indeling van mijn Leidse collega Manuela Du Bois (Du Bois-Reymond 2004). Zij zet kansen en risico's tegenover elkaar en komt zo tot een vierdeling.

- Er zijn trajecten die veel kansen en weinig risico's met zich mee brengen. Dat geldt met name voor de lineaire trajecten door het hoger onderwijs en verder naar de arbeidsmarkt. Degenen die aan die trajecten beginnen weten aardig wat ze kunnen verwachten als ze zich niet al te veel van het rechte pad laten afbrengen. De kansen op een goed betaalde baan met verdere leermogelijkheden zijn relatief groot, de risico's te overzien.
- Het andere uiterste wordt gevormd door trajecten met weinig kansen en veel risico's. Dit zijn de trajecten waarbij jongeren vroeg, vaak voortijdig het onderwijs verlaten om in banen terecht te komen die weinig werkzekerheid bieden. Dat kan het begin van een instabiele loopbaan betekenen (in-uit trajecten), maar zelfs als de werkzekerheid wat groter is blijft het werk van een laag niveau en met weinig

doorgroeimogelijkheden. Bij een grote groep laag en middelbaar opgeleide jonge vrouwen vinden we nog steeds een ander in-uit traject, verbonden met de zorg voor kinderen, dat evenzeer een risicovol traject is.

- Er zijn echter ook trajecten met betrekkelijk weinig risico's, maar ook met weinig kansen. Volgens Du Bois zijn die vooral te vinden onder degenen die met een voltioide beroepsopleiding op middelbaar niveau de arbeidsmarkt betreden. Deze jongeren omarmen de gedachte dat opleiding en scholing onmisbaar zijn (zoals de hoger opgeleiden in de eerste categorie), maar lopen toch tegen grenzen aan, omdat er in de praktijk nu eenmaal een tamelijk scherpe scheidslijn tussen middelbare en hogere functies bestaat.
- En tenslotte is er de interessante categorie van hen die trajecten volgen die én veel kansen én veel risico's met zich mee brengen. Het gaat hier bijvoorbeeld om hoogopgeleide jongeren die een tamelijk onregelmatige onderwijs carrière gevolgd hebben, gekenmerkt door veranderingen van studierichting, of door het tijdelijk afbreken van de studie om te gaan werken of om “er een tijdje uit te zijn”, waardoor ze zó lang over hun studie doen dat ze relatief oud op de arbeidsmarkt komen. Hun geaccumuleerde onderwijskapitaal is vaak groot (vandaar de kansen), maar daar staan risicofactoren tegenover.

Uit deze indeling valt op te maken dat persoonskenmerken die traditioneel een grote invloed op de levensloop hebben zoals opleidingsniveau en gender een duidelijke rol blijven spelen, zij het wat meer indirect via hun effect op de trajecten die gevolgd worden. Daarbij voegt zich thans uiteraard de etnische afkomst van jongeren. Daarover bestaan weinig vergelijkende gegevens, maar in onze Europese studie is een vergelijking te vinden tussen de situatie in Frankrijk, Duitsland en Engeland, die er geen twijfel over laat dat de etnische afkomst ondanks de verschillende aanpak in deze landen een groot stempel op de gevolgde trajecten en de uitkomsten ervan (baan- en inkomenskan- sen) drukt.

Wanneer we deze benadering in termen van kansen en risico's op de overgang van school naar werk toepassen kunnen we twee conclusies trekken. De eerste is dat de eerder geschetste veranderingen op de arbeidsmarkt van jongeren winnaars en verliezers opleveren. In Engeland wordt al gesproken van een “Youth Divide”, een groeiende tweedeling tussen de goedopgeleide succesvolle jongeren en de laagopgeleide jongeren die steeds meer aan de rand van de arbeidsmarkt terecht komen. Ook in de discussie in ons land speelt deze tweedeling expliciet of impli-

ciet mee in de discussie over het te voeren beleid. Uit het bovenstaande komt echter naar voren dat de werkelijkheid genuanceerder is. Er is in elk geval sprake van een tussengroep van middelbaar opgeleiden, die na met succes een beroepsopleiding gevolgd te hebben terecht komen in het oude en nieuwe 'geschoolde' werk met een redelijk gunstig, maar toch ook beperkt toekomstperspectief. Die groep is niet in alle Europese landen even groot, vermoedelijk is zij groter in landen (zoals Nederland, Duitsland of Denemarken) waar een goed ontwikkeld systeem van beroepsopleiding bestaat. Het is dan niet toevallig dat in het Verenigd Koninkrijk van een Youth Divide wordt gesproken, omdat juist in het VK het beroepsopleiding zwak ontwikkeld is. Het wel en wee van deze groep zal naar mijn mening een belangrijk stempel drukken op de toekomst van de jeugdwereldmarkt.

De tweede conclusie die ik op grond van onze Europese studie aan het bovenstaande verbind is, dat zelfs de relatief gunstig gepositioneerde groepen jongeren niet immuun zijn voor de genoemde risicofactoren. Denk bijvoorbeeld aan de laatste categorie van Du Bois: hoogopgeleide jonge mensen die kennelijk toch zoveel van het standaard hogeronderwijs traject afwijken dat hun kansen makkelijk in risico's verkeren. Een belangrijke risicofactor voor hoogopgeleide jongeren wordt in verschillende Europese landen gevormd door de tendens tot overscholing, dwz de groei van het aantal hoger opgeleiden zonder dat daar een evenredige groei van de hoogwaardige werkgelegenheid tegenover staat. Dit gevaar lijkt thans met name reëel in de landen van het 'nieuwe' Europa, zoals Hongarije en Slovenië, waar de overheid zwaar inzet op de verhoging van het opleidingsniveau.

Toenemende risico's, terugtrekkende overheid

Zo bezien zijn de arbeidsmarkt-risico's voor jongeren over de hele linie toegenomen, hoewel er grote verschillen tussen groepen jongeren bestaan in hun mogelijkheden en vermogens om aan deze risico's het hoofd te bieden. In dit verband noem ik nog een conclusie die uit het jeugdonderzoek valt te halen. Die luidt dat de 'winnaars' zich o.a. van de 'verliezers' onderscheiden door een bepaald waardepatroon, gekenmerkt door de dominantie van een intrinsieke arbeidsoriëntatie, meer ondernemingszin, c.q. een grotere bereidheid om risico's te nemen en een sterkere gerichtheid op zelfsturing. Dat zijn kennelijk eigenschappen die goed passen bij een moderne kennis-economie en die de aanhangers ervan een voorsprong geven op de arbeidsmarkt. Maar we weten uit onderzoek ook dat dit waardepatroon niet zo wijd verbreid is als vaak wordt aangenomen (zie voor Nederland bijv. Vinken e.a. 2003 en Ester e.a. 2004)

Er is echter nog een andere factor die een cruciale rol speelt bij de toename van de risico's voor jongeren en dat zijn de ontwikkelingen in de verzorgingsstaat. In het algemeen gaan deze in de richting van beperking van aanspraken op sociale voorzieningen en een meer "activerend" arbeidsmarktbeleid. Daarbij worden de aanspraken die burgers op steun van de overheid kunnen maken steeds meer afhankelijk gesteld van hun eerdere bijdrage aan het arbeidsproces (denk aan de werkervaringseisen in de WW) en/of van hun bereidheid zich inspanningen te getroosten ter wille van een grotere 'employability'. Dat brengt met name jongeren - die nu eenmaal over relatief weinig werkervaring beschikken - in een lastig parket. De inkomenssteun die zij van de overheid ontvangen, lijkt in bijna alle Europese landen kleiner te worden. Daarbij gaat het niet alleen om uitkeringen in de sfeer van de sociale zekerheid (een goed voorbeeld in ons land is de nog steeds voortgaande inperking van de toegang tot de WW), maar ook om tegemoetkomingen in studie- en huisvestingskosten. Tegelijkertijd wordt van hen meer dan voorheen bewijs van goed gedrag gevraagd in de vorm van inspanningsverplichtingen. Het gevolg is dat zij meer afhankelijk worden van de ondersteuning door de familie. Van oudsher zijn er in Europa een aantal landen waar de sociale zekerheid verhoudingsgewijs sterk op de bijdrage van de familie leunt: de landen van de 'Latin rim', Spanje, Italië en Griekenland. De vraag rijst of het ook in andere Europese landen meer en meer deze kant op zal gaan.

Met andere woorden: terwijl de risico's bij de overgang van school naar werk voor de meeste jongeren toenemen, kunnen zij minder dan voorheen aanspraak maken op steun van de overheid. Daarmee worden hun mogelijkheden om een zelfstandig bestaan op te bouwen kleiner. Deze paradoxale situatie lijkt ten grondslag te liggen aan veel van de problemen die gesignaleerd zijn en aan de dilemma's die zich manifesteren in het beleid waarmee de overheid die problemen tegemoet treedt. In het laatste deel van deze bijdrage zal ik verder ingaan op dit beleid.

Beleids-tendenties en beleidsdilemma's

Bij alle verschillen die er in het beleid van de Europese landen met betrekking tot de jeugdwerkloosheid en de overgang van school naar werk te vinden zijn, kunnen er ook enkele gemeenschappelijke tendenties onderscheiden worden. Die staan hier centraal. Ik zal me in het bijzonder richten op de nog steeds toenemende aandacht voor het beroepsopleiding en op ontwikkelingen in de programma's die gericht zijn op de bestrijding van de jeugdwerkloosheid.

Versterking van het beroepsonderwijs is iets dat al geruime tijd op Europees niveau bepleit en gestimuleerd wordt (denk aan de activiteiten van CEDEFOP). In toenemende mate wordt het voltooiën van een beroepsopleiding als een noodzakelijke voorwaarde voor een succesvolle entree op de arbeidsmarkt en als het beste middel tegen werkloosheid beschouwd. Niettemin is het een duidelijke eigen verantwoordelijkheid van de EU landen zelf. Er bestaan grote verschillen in het gewicht dat het beroepsonderwijs binnen het onderwijssysteem als geheel bezit en de wijze waarop het is georganiseerd. In verschillende landen (Frankrijk en Italië zijn bekende voorbeelden) ligt het primaat bij de overheid. Het beroepsonderwijs maakt deel uit van het onderwijsbestel, hetgeen betekent dat het in eerste instantie binnen scholen gegeven wordt. Een goede aansluiting tussen onderwijs en beroepspraktijk is in zo'n systeem niet eenvoudig te realiseren, hetgeen in tijden van snelle veranderingen in de werkgelegenheid duidelijk aan het licht treedt. Dat levert dus veel klachten op van de kant van het bedrijfsleven, klachten die ook in ons land telkens weer de kop op steken.

In andere landen is het georganiseerde bedrijfsleven zelf verantwoordelijk voor het beroepsonderwijs. Het vindt in eerste instantie in de praktijk plaats, binnen een kader (een systematiek van opleidingen) dat per sector en soms per regio door werknemers- en werkgeversorganisaties wordt vastgesteld. Aanvullend theoretisch onderwijs wordt verzorgd vanuit het publieke onderwijssysteem. Het meest bekende voorbeeld is het Duitse 'duale systeem', maar we vinden het ook terug in de leerlingstelsels die in andere landen bestaan. Er zijn echter ook landen waar de overheid beroepsopleiding en scholing volledig aan de markt overlaat. Dat gebeurt bijvoorbeeld in Groot-Brittannië, waar de overheid zich beperkt tot het vaststellen van een kader waarin competentie- en exameneisen worden vastgelegd en bedrijven door middel van financiële incentives probeert te stimuleren opleiding en scholing voor (jeugdige) werknemers te verzorgen.

In Europa zijn met name daar waar voorheen het beroepsonderwijs voornamelijk in handen van de overheid lag duale systemen in opkomst. Dat betekent dus dat het leren van een beroep in de praktijk sterker benadrukt wordt én dat het bedrijfsleven meer over de opleidingen te vertellen krijgt. Ons land is een goed voorbeeld van deze ontwikkeling. Daarvan wordt een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt verwacht. Internationaal vergelijkend onderzoek naar de overgang tussen school en werk biedt zeker enige steun voor deze veronderstelling. Maar, zoals ik in mijn eigen bijdrage in het genoemde boek heb laten

zien, illustreren de ontwikkelingen in ons land na de invoering van Wet Educatie en Beroepsonderwijs van 1995 ook de dilemma's waarmee deze 'dualisering' en 'corporatisering' van het beroepsonderwijs wordt geconfronteerd. Zo garandeert de grotere invloed van het bedrijfsleven op de beroeps- en opleidingsprofielen (die in ons land gestalte heeft gekregen in de zgn. landelijke kwalificatiestructuur) niet automatisch een snellere, flexibeler aanpassing aan veranderingen in functie-eisen. Dat hangt af van de overlegstructuur die in het leven is geroepen en van de mate waarin de beroeps- en opleidingsprofielen zijn vastgelegd. Daar waar de besluitvorming op een ingewikkelde manier verloopt en de profielen tot in de details zijn vastgelegd (zoals in ons land) kan een nogal bureaucratisch en weinig 'responsief' systeem ontstaan.

Bovendien brengt een grotere rol van het bedrijfsleven duidelijk de spanning aan het licht die bestaat tussen een kortetermijnvisie op de aansluiting tussen onderwijs en beroepspraktijk en een visie die deze aansluiting meer vanuit een langetermijnperspectief beoordeelt. In de eerste visie (die we vooral bij het MKB tegenkomen) wordt sterk de nadruk gelegd op de noodzaak dat leerlingen met een voltooide beroepsopleiding onmiddellijk inzetbaar zijn en dat de opleiding zich dus op specifieke, direct toepasbare kwalificaties moet richten. In de tweede visie moet de beroepsopleiding vooral de basis vormen voor een grotere employability tijdens de beroepsloopbaan en zich dus richten op een breder scala van kwalificaties (een visie die vooral door grotere bedrijven ondersteund wordt)¹. De eerste visie staat tot op zekere hoogte op gespannen voet met de tweede: direct toepasbare kennis en vaardigheden kunnen ten koste gaan van de latere employability van de schoolverlaters, terwijl het sterk inzetten op brede en duurzame kwalificaties afbreuk kan doen aan hun directe bruikbaarheid. Hier is dus sprake van een dilemma, dat sterker naar voren komt naarmate het bedrijfsleven een grotere invloed op het beroepsonderwijs heeft.

Er kunnen ook andere dilemma's worden genoemd. De versterking van het beroepsonderwijs is onderdeel van een strategie om het opleidingspeil van de beroepsbevolking over de hele linie omhoog te brengen. Dat betekent onder meer dat veel belang gehecht wordt aan de doorstroming van het beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs. Het gevaar daarvan is dat het beroepsonderwijs als het ware wordt afgeroomd: de meest begaafde en ambitieuze leerlingen betreden niet de arbeidsmarkt, maar gaan door naar het hbo. Dat kan het aanzien van het beroepsonderwijs, dat in veel landen toch al niet zo groot

is, verder afbreuk doen en op die manier de aantrekkingskracht ervan voor jongeren en hun ouders verkleinen. Het streven om het beroepsonderwijs op te waarderen kan er bovendien toe leiden dat de drempel aan de onderkant hoger komt te liggen. Dat lijkt mij een belangrijke, maar weinig onderkende, oorzaak van de problemen die in veel Europese landen worden gesignaleerd m.b.t. de toegankelijkheid van het beroepsonderwijs voor leerlingen met slechts weinig vooropleiding. Ook voor deze dilemma's zal het beleid een tussenoplossing moeten vinden.

Kortom, hoewel versterking van het beroepsonderwijs in Europa de problemen bij de overgang van school naar werk kan verminderen is het ook een weg die bezaaid is met hobbels en valkuilen. Het zal veel stuurmanskunst vergen om deze te vermijden. Dat ditzelfde geldt voor het bonte geheel aan programma's dat in de verschillende EU landen wordt ingezet ter bestrijding van de jeugdwerkloosheid behoeft nauwelijks enige toelichting. Welke ontwikkelingen zijn daarin te zien en welke problemen doen zich voor? Met enige terughoudendheid en weer op basis van het genoemde boek meen ik twee tendenties te kunnen noemen. De eerste is dat banenplannen voor jeugdige werklozen geleidelijk plaats hebben gemaakt voor plannen die vooral op training en werkervaring zijn gericht, maar waarin een baangarantie ontbreekt. De tweede is het steeds sterker worden van het "workfare" element bij de toekenning van uitkeringen.

Algemene uitspraken over het succes van zulke programma's zijn nog moeilijker te doen, al was het alleen maar vanwege de vele methodologische voetangels en klemmen die zich bij de evaluatie van dit soort maatregelen voordoen. In ons boek kunnen we ons beroepen op een omvangrijk onderzoek naar jeugdige werklozen dat in een groot aantal Europese landen (de Scandinavische landen, Duitsland, Frankrijk, Schotland, Italië en Spanje) aan het einde van de jaren 90 verricht is (zie voor de opzet ervan Hammer 2004). Hierin zijn jongeren die wel en niet programma's hebben doorlopen met elkaar vergeleken. Daarbij is geen nader onderscheid gemaakt tussen soorten programma's, maar er kon wel worden nagegaan in welke landen programma's meer of minder succesvol waren.

De resultaten wijzen erop, dat de programma's niet bijster succesvol zijn: ze leveren nauwelijks een eigen bijdrage tot het vinden van een baan, wel (in sommige landen) tot het beëindigen van de werkloosheid, maar dat komt omdat meer deelnemers in die landen terugkeren naar een dagopleiding. Wel lijken de resultaten voor kwetsbare groepen zoals jongere immigranten en jongeren zonder werker-

varing iets gunstiger te zijn. Opvallend is bovendien dat in alle landen een kleinere of grotere groep aanwezig is van jeugdige werklozen die van het ene programma in het andere rollen, met geleidelijk afnemende kans op het vinden van werk. In Zweden waren de resultaten over het algemeen iets beter dan in de andere landen, hetgeen te maken kan hebben met het feit, dat zij hier ingebed zijn in een langere traditie van actief arbeidsmarktbeleid dan elders. Al met al zijn dit nogal teleurstellende resultaten, zeker gezien de hoge verwachtingen die vaak met deze programma's verbonden worden. Vreest zich hier de geringe rol van 'echte' banenplannen?

Besluit

Hoe schetsmatig het bovenstaande overzicht van tendenties in het beleid ook is, één ding is naar mijn mening heel duidelijk. Dat is hoezeer de manier waarop Europese landen omgaan met de problemen die zich voordoen bij de integratie van jongeren op de arbeidsmarkt in het teken staat van de veronderstelling dat de voornaamste oorzaak van de problemen gelegen is in de "lack of will and skill" van de jongeren zelf. Tekorten aan kennis en vaardigheden en een gebrek aan de juiste mentaliteit van bepaalde jonge mensen worden impliciet en expliciet als de voornaamste verklaring van de problemen op de arbeidsmarkt van jongeren beschouwd. Deze individualiserende benadering past natuurlijk uitstekend in het neoliberale denken, waarin mensen persoonlijk verantwoordelijk worden gehouden voor hun keuzes, ook op de arbeidsmarkt, ook als ze gemaakt worden onder omstandigheden die hen weinig keuze laten. Als de overheid dan vervolgens ook de ondersteuning van deze jonge mensen verkleint, als een incentive om hen aan te sporen harder hun best te doen, lijkt de cirkel rond.

Misschien mag ik hier nog één bevinding uit ons boek tegenover stellen. Het gaat hier om een analyse van twee sociaal-psychologen, Alvaro en Garrido, naar de factoren die verklaren waarom sommige jeugdige werklozen wel een baan vinden en andere niet. Daarbij werd opnieuw van het grote onderzoek gebruik gemaakt dat hierboven genoemd is. Hun veronderstelling was dat persoonskenmerken en psychologische factoren zoals motivatie en de gehechtheid aan arbeid daarbij een overheersende rol zouden spelen. Die veronderstelling kwam echter niet uit. Weliswaar bleken deze factoren van enige invloed op de intensiteit waarmee werk gezocht werd. Maar ze bleken niet van invloed op het succes van pogingen om een baan te vinden. Of werkloze jongeren erin slagen aan de werkloosheid te ontsnappen heeft kennelijk minder met hun vaardighe-

den en houdingen te maken dan met kenmerken van de arbeidsmarkt waarop ze zich bevinden, en met de criteria die werkgevers aanleggen bij hun selectie van nieuw personeel.

Het grootste dilemma van het huidige beleid zou dan ook zo geformuleerd kunnen worden (het is de laatste zin uit ons boek):

“Neo liberal economic systems create structural unemployment, individualizing youth policies do little to relieve it.”

Jacques van Hoof is hoogleraar Arbeidsmanagement en omgeving aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Hij is tevens emiritus-hoogleraar Arbeids- en organisatiesociologie aan de Rijksuniversiteit Leiden

Geraadpleegde literatuur:

Bradley, H & J. van Hoof (2005). *Youth in Europe, Labour Markets and Citizenship*, Bristol: The Policy Press.

Du Bois-Reymond, M. (2004). Transitiepatronen en arbeidswaarden van jongeren in Europees perspectief. In J. van Hoof en W. van Noort (red.), *Arbeid, onderwijs en sociale ongelijkheid op de drempel van de 21ste eeuw*, Amsterdam: Boom.

Ester, P. et al. (2004). *Work values and the traditional labor market. The Netherlands in European and American comparison*. Tilburg, OSA/University of Tilburg.

Vinken, H. e.a. (2003). *Arbeidswaarden, toekomstbeelden en loopbaanoriëntaties. Een pilot-study onder jongere Nederlanders*. Tilburg: OSA.

Salverda, W (2003). Jeugdwerkloosheid revisited: terug naar de jaren tachtig? In *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken* 19/4: 332-349.

Walther, A en B. Stauber (red.) (2002). *Misleading Trajectories. Integration Policies for Young Adults in Europe*, Opladen: Leske&Budrich.

¹ Aan de veranderingen in ons land ligt officieel de tweede, langetermijnvisie ten grondslag, maar de evaluatie van de wet die in 2000 heeft plaatsgevonden leert dat er van “brede en duurzame kwalificaties” nog maar weinig terecht gekomen was.